

Tema 4. Naturen i ett föränderligt landskap

FAKTABLAD N10.

Vikarsälen - en kvarleva från istiden

Vikarsälen (*Phoca hispida*) kallas även ringsäl, på grund av de ljusa ringarna i pälsen. Vikarsälen är den minsta sälararten. Den blir cirka 140 centimeter lång och väger kring 100 kilogram. Hannen är lite större än honan. Enstaka individer kan bli upp till 40 år gamla. Vikaren har en tydlig panna och lite "uppnäsa". I motsats till andra sälararter som är flockdjur lever vikaren oftast ensam.

Det finns vikarsälar i Norra ishavet, Östersjön, Saimen och Ladoga. Vikarsälen är en arktisk art som lever vid polarisens rand uppe i norr, men den har också funnits i Östersjön, Saimen och Ladoga ända sedan inlandsisen drog sig tillbaka. Då simmade de första djuren in från Atlanten.

Landhöjningen medförde att insjöarna Saimen och Ladoga bildades och Östersjön blev ett innanhav. Vikarsälarna blev helt enkelt "instängda" och stannade kvar även om det inte är deras naturliga miljö. Vikarsälen är med andra ord en relik från istiden.

Att vikarsälen är en arktisk art märks bland annat på att den är så anpassad till att leva bland tjock is. På vintern skrapar vikarsälen med labbarna hål i istäcket för att få luft. En säl har vanligen 5 till 10 lufthål samtidigt. Gråsälen i motsats till vikarsälen lever bland lösare packis och gräver inga egna lufthål.

Då vikarsälen ska föda söker den sig till stabil havsis så långt ut som möjligt, för att komma undan rovdjur.

Vikare

Honan föder sin enda unge, kuten, i slutet av februari i en grotta hon grävt i snön mellan isvallarna. Kuten väger 4–5 kilogram när den föds. Mjölken den diar är mycket fet och efter 3–8 veckor har dess vikt mer än tredubblats till 15 kilo. Efter diperioden faller den sin ulliga kutpäls. Härefter får den klara sig på egen hand.

Vikarsälens unge har tjock vit päls och den klarar både köld och tjock drivis. Men om den hamnar i havet för tidigt blir den snabbt nerkyld. Därför är isen ett livsvillkor för vikarsälen och isfria vintrar ett hot mot artens existens.

Under årtusendenas gång har vikarsälarna i Ladoga, Saimen och Östersjön bildat tre egna underarter:

Östersjövikaren (*Phoca hispida botnica*) finns i Bottniska viken, Rigabukten och Finska viken. I början av 1900-talet fanns det över 150 000 vikare i Östersjön, men under 1900-talet decimerades östersjövikaren kraftigt genom jakt och miljögifter, så att det år 1985 endast fanns 2500 sälar kvar. På grund av skyddsåtgärder ökade vikarstammen och i dag finns cirka 10 000 vikarsälar, de allra flesta av dem i Bottniska viken.

Saimenvikaren (*Phoca hispida saimensis*) lever i sjön Saimen i östra Finland. Den blev fridlyst år 1955, efter att nästan utrotats på grund av jakt och miljögifter. I dag växer stammen sakta, men trots det finns det endast cirka 300 saimenvikare. Denna hotade sälarart är det enda däggdjur i Finland som har ett individuellt skyddsprogram. Saimenvikaren har blivit en naturskyddssymbol som praktiskt taget alla i Finland känner till.

Ladogavikaren (*Phoca hispida ladogensis*) är världens minsta sälarart, mindre än de övriga vikarna. Den lever i sötvatten i sjön Ladoga i Ryssland. Det finns cirka 5000 ladogavikare.

Foto: Anita Storm